

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА НАСТАВНИКІВ СТУДЕНТСЬКИХ ГРУП ДО ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Іванна Таргоній,

аспірантка Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0478-9235>,
ivanca18@ukr.net

<https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-04-85-90>

У статті розкрито зміст методичної підготовки наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів. **Мета** статті полягає у розкритті змісту методичної підготовки наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності. **Методи:** аналіз й узагальнення психолого-педагогічної літератури, анкетування, ранжування, тестування з метою з'ясування стану досліджуваної проблеми та уточнення понятійного апарату. **Результати.** Проведення семінару для наставників студентських груп «Виховуємо толерантність у майбутнього педагога» сприяло підвищенню ціннісно-мотиваційного ставлення до проблеми виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; розвитку емпатії; підвищенню рівня знань про сутність феномена «толерантність» та способи її виявлення; володінню формами і методами виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; формуванню вмій виявляти комунікативну діалогічність.

Ключові слова: толерантність, виховання толерантності, наставник студентської групи, готовність до виховання толерантності, студенти педагогічних коледжів, позааудиторна діяльність.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обраної теми обумовлена кризовими явищами сучасного суспільства, що виявляються у прояві агресивності, насильства, дискримінації, неповаги, жорстокості до людей іншої нації, культури, іншої точки зору. Особливо важливою стає проблема виховання толерантності у підростаючого покоління як моральної риси особистості, яка виявляється у ціннісному ставленні до іншої людини, «...оточуючого середовища, самого себе, тобто охоплює увесь спектр соціальних відносин, в якому реалізується особистість» [1, с. 47].

Нормативним підґрунтям для розв'язання зазначеної проблеми є Закон України «Про вищу освіту», Концепції виховання дітей і молоді у національній системі освіти, у яких акцентується увага на пріоритетності морального виховання молоді, а відтак і виховання толерантності.

Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження. Осмислення проблеми толерантності відображено в працях сучасних філософів (М. Бабія, О. Довгополової, Ю. Іщенко, В. Пісоцького, Л. Скворцова та ін.); соціологів (Г. Бутигіна, К. Маковецького, С. Оксамитної, В. Портянкіна, П. Сорокіна, О. Швачко та ін.); психологів (О. Асмолова, І. Бега, С. Бондаревої, Г. Глебка, Д. Колесова, О. Клепцової, Г. Кожухаря, та ін.) педагогів (Ш. Амонашвілі, Г. Безюльової, Л. Бернадської, О. Докукіної, Л. Канішевської, М. Міріманової, В. Нечерди, О. Савченко, І. Сухопари, Г. Шеламової та ін.).

Значний внесок у розробку проблеми толерантності зробили зарубіжні дослідники (А. Зарка, А. Камю, П. Кінг, М. Конше, С. Крісті, А. Маслоу, Б. Рієрдон, Ж. Сартр, М. Уолцер, В. Франкл, Е. Фромм, К. Ясперс та ін.).

Проблема виховання толерантності у майбутніх учителів розглядалась у дослідженнях Р. Кострубань [4], Ю. Котелянець [5], Ю. Тодорцевої [8] та ін.

Водночас, поза увагою дослідників залишився такий аспект, як методична підготовка наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічного коледжу.

Мета статті – розкрити зміст методичної підготовки наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності.

Методи: аналіз й узагальнення психолого-педагогічної літератури, анкетування, ранжування, тестування з метою з'ясування стану досліджуваної проблеми та уточнення понятійного апарату.

Виклад основного матеріалу. Наставник студентської групи виконує різноманітні функції, серед яких:

- організаторська, що пов'язана із плануванням та організацією виховної роботи в студентській групі, створенням колективу студентської групи, вихованням активу;
- аналітична, що передбачає вивчення і врахування міжособистісних відносин в групі; вивчення мотивів навчальної діяльності студентів; соціометричного статусу студента в групі;
- комунікативна, що забезпечує створення в студентській групі сприятливого психологічного клімату;
- спрямовуюча, що передбачає орієнтацію на правильний життєвий вибір студента згідно з моральними і правовими нормами;
- координаційна, що забезпечує спрямування виховних зусиль викладачів, батьків і представників громадськості у вихованні студентської молоді [7, с. 103–104].

Наставнику студентської групи мають бути притаманні наступні групи якостей, а саме: загальні: привабливість, гармонійність, досвідченість, розсудливість, духовне багатство, безпосередність, культурність, своєрідність, відкритість; моральні: громадянськість, гуманність, чемність, співчутливість, чесність, принциповість, працьовитість; інтелектуальні: об'єктивність, кмітливість, допитливість, ерудованість; волеволі: самостійність і незалежність, самовладання, активність, наполегливість, сміливість, рішучість; емоційні: оптимізм, довірливість, чутливість, благородство, совісність [10].

Виховати толерантного студента здатний лише толерантний педагог.

Педагогічна толерантність виступає як особлива інтегративна форма, що несе в собі риси усіх видів толерантності, визначається цілями, задачами і особливостями педагогічної діяльності вчителя, багатством створення педагогічних ситуацій; «... є професійно-особистісною якістю педагога, однією із норм його поведінки, одним із компонентів педагогічної етики» [3, с. 22].

Вважаємо, що педагогічна толерантність – це не лише особистісно-професійна якість окремого наставника студентської групи, а й усього педагогічного колективу, оскільки тільки в толерантному колективі педагогічного коледжу можуть бути створені сприятливі умови для виховання толерантності у майбутніх педагогів.

Головними завданнями виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів є:

- розширення знань студентів педагогічних коледжів про сутність феномена «толерантність»;
- усвідомлення існування меж толерантності;
- розвиток емпатії;
- формування вмінь: виявляти гуманність, терпимість, доброзичливість, чуйність, самовладання, взаємодіяти, співпрацювати та вступати в діалогічне спілкування; знаходити способи попередження та вирішення конфліктів.

Готовність наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів розглядаємо як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, що характеризується емоційно-ціннісним ставленням до проблеми виховання толерантності; знаннями про сутність толерантності та специфіку її виховання у майбутніх вчителів; володіння формами і методами виховання толерантності; здатністю виховувати толерантність у зазначеного вище контингенту здобувачів вищої освіти.

Компонентами готовності наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів є:

- аксіологічно-мотиваційний (ціннісно-мотиваційне ставлення до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; розвинута емпатія);
- когнітивний (знання про сутність феномена «толерантність» та способи її виявлення);

– операційно-діяльнісний (володіння формами і методами виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів, виявлення вміння виявляти комунікативну діалогічність, знаходити способи попередження та розв'язання конфліктів);

– рефлексивний (адекватне оцінювання себе як педагога; упевненість у власних силах).

Результати констатувального етапу дослідження свідчать, що більшість наставників студентських груп відчувають значні утруднення щодо виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів, робота в цьому напрямі має переважно епізодичний характер, можливості позааудиторної діяльності використовуються недостатньо. Значна кількість наставників студентських груп використовують авторитарний стиль спілкування.

Наставниками студентських груп було названо причини, що ускладнюють процес виховання толерантності у зазначеного вище контингенту здобувачів вищої освіти: виявлення молоддю агресивності, жорстокості, егоїзму, конфліктності, зверхності; невміння конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти; відсутність методичного забезпечення процесу виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності; надмірна регламентація дій студентів; ускладнення встановлення взаємодії між педагогічним колективом коледжу та батьками.

Визначення рівня готовності наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів відбувалося за допомогою наступних методів і діагностичних методик: анкетування, ранжування, тестування «Оцінка рівня емпатичних здібностей» (методика А. Бойко) [2], методики «Експрес-діагностика поведінкового стилю в конфліктній ситуації (Н. Фетискіна, В. Козлова, Г. Мануйлова) [9], методики діагностики рефлексивності (А. Карпова, В. Пономарьова) [6], педагогічних спостережень.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що високий рівень готовності до виховання толерантності виявили 34,6 % наставників студентських груп; середній рівень – 40,6 %; низький рівень – 24,8 % педагогів.

Важливе значення у вихованні толерантності студентів педагогічних коледжів належить ціннісно-мотиваційному ставленню наставника студентської групи до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; прагненню виховати толерантну особистість.

З метою підвищення рівня готовності наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів нами розроблено програму семінару «Виховуємо толерантність у майбутніх педагогів».

Основні завдання семінару:

– поглибити знання наставників студентських груп про сутність поняття «толерантність»;

– актуалізувати проблему виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності;

– розширити знання наставників студентських груп про педагогічну толерантність;

– розглянути особливості виховання толерантності у зазначеного вище контингенту здобувачів вищої освіти;

– ознайомити наставників студентських груп з діагностикою рівнів вихованості толерантності у студентів педагогічних коледжів;

– поглибити знання наставників студентських груп про форми і методи виховання толерантності;

– сприяти формуванню суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів.

На організаційно-інформаційному етапі проведення підготовчої роботи відбулося інформування наставників студентських груп з теоретичних питань проблеми виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності; ознайомлення з програмою семінару «Виховуємо толерантність у майбутнього педагога».

Перше заняття – «Толерантність як педагогічна категорія» мало на меті: розглянути феномен «толерантність» як педагогічну категорію; проаналізувати проблему реалізації

принципу гуманістичної педагогіки у працях класиків педагогічної думки; обговорити погляди сучасних українських вчених-педагогів щодо проблеми виховання толерантності у майбутніх учителів.

Наступне заняття «Сутнісна характеристика поняття «толерантність студентів педагогічних коледжів», метою якого було: розкрити сутність та структуру поняття «толерантність студентів педагогічних коледжів»; схарактеризувати види толерантності (педагогічна, міжнаціональна, комунікативна, релігійна, расова, політична, міжособистісна, соціальна, вікова, гендерна).

Метою заняття «Особливості виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності» було: розглянути сенситивність раннього юнацького віку щодо виховання толерантності; розкрити особливості виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; визначити потенціал позааудиторної діяльності в контексті досліджуваної проблеми; виявити чинники, що ускладнюють процес виховання толерантності у зазначеного вище контингенту здобувачів вищої освіти.

На практичному етапі методичної підготовки наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів значну увагу приділяли: ознайомленню педагогів з методикою діагностики рівнів вихованості толерантності у зазначеного вище контингенту здобувачів вищої освіти; формами і методами виховання толерантності; використанням педагогічних умов виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності; ознайомленню педагогів з програмою годин наставників студентських груп «Крокуємо до толерантності».

Заняття «Методика діагностування рівнів вихованості толерантності у студентів педагогічних коледжів», метою якого було: ознайомлення наставників студентських груп із критеріями і показниками вихованості толерантності у студентів педагогічних коледжів; оволодіння методикою діагностики рівнів вихованості толерантності у зазначеного вище контингенту студентів.

Метою заняття «Оптимізація форм і методів виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів» було: поглиблення знань наставників студентських груп щодо форм і методів виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; обговорення педагогічних умов виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності; ознайомлення педагогів із розробленою нами програмою годин наставника студентської групи «Крокуємо до толерантності».

Наступне заняття – «Стилі педагогічного спілкування», метою якого було: обговорити стилі педагогічного спілкування; розробити правила толерантного спілкування.

У теоретичній частині заняття було схарактеризовано функції та типи педагогічного спілкування; особливості діалогічного спілкування (емпатійність, диференційованість, відкритість, безумовне сприйняття співрозмовника, виявлення терпимості до іншої точки зору); проаналізовано стилі педагогічного спілкування: демократичний, авторитарний, ліберальний.

Наставникам студентських груп було запропоновано вправу «Серце». У ході виконання цієї вправи, педагоги передавали «серце» по колу, при цьому кожен мав назвати по одній якості толерантної особистості.

Серед якостей толерантної особистості, названих наставниками студентських груп, були: терпимість, альтруїзм, гнучкість, самовладання, доброзичливість, гуманність, поступливість, емпатія, милосердя, чуйність, підтримка, довіра, співпереживання, повага людської гідності, тактовність.

Метою заняття «Шляхи попередження міжособистісних конфліктів» було: проаналізувати стилі поведінки педагога в конфліктній ситуації; розробити практичні рекомендації з попередження міжособистісних конфліктів у колективі педагогічного коледжу.

Заключний етап методичної підготовки наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів був спрямований на визначення шляхів

подолання утруднень у процесі виховання толерантності у зазначеного контингенту здобувачів вищої освіти. Отже, у ході даного етапу застосовували індивідуальні консультації, бесіди, спостереження; визначалися рівні готовності наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведення семінару для наставників студентських груп «Виховуємо толерантність у майбутнього педагога» сприяло підвищенню рівня готовності наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів.

Високий рівень готовності до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів виявило 75,0 % наставників студентських груп, середній рівень – 23,2 %; низький рівень – 1,8 % педагогів.

Таким чином, після проведення семінару «Виховуємо толерантність у майбутнього педагога» більшість наставників студентських груп виявили емоційно-позитивну мотивацію щодо виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; глибокі знання про сутність та особливості виховання толерантності у майбутніх вчителів; володіння відповідними формами і методами виховання толерантності; сформовану рефлексивну позицію.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної багатогранної проблеми виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на вирішення питання щодо теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності.

Джерела та література:

1. Бернадська Л. В. Виховання толерантності в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2008. 230 с.
2. Горбатов Д. Практикум по психологическому исследованию : учебное пособие. Самара: БАХРАХ. Москва 2008. 270 с.
3. Комогоров П.Ф. Формирование толерантности в межличностных отношениях студентов ВУЗа : автореф. дисс. канд. пед. наук : 13.00.02. Курган, 2000. 22с.
4. Кострубань Р. В. Формування толерантності у майбутніх учителів у процесі гуманітарної підготовки у педагогічних коледжах: автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 20 с.
5. Котелянець. Ю. С. Формування толерантності майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2015. 20 с.
6. Орлова И. В. Тренинг профессионального саморазвития: теория, диагностика и практика педагогической рефлексии. СПб. : Речь, 2006. 128 с.
7. Пернарівська Т. П. Формування у студентів готовності до гармонізації міжособистісних відносин у позааудиторній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2015. 236 с.
8. Тодорцева Ю. В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2004. 22 с.
9. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2002. 490 с.
10. Шелест Н. А. Формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2019. 291 с.

References

1. Bernadska L. V. (2008). Vihovannya tolerantnosti v uchniv 5-7 klasiv shkil-internativ u pozaurochnij diyalnosti : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.07. Kiyiv, 230 s. [in Ukrainian].
2. Gorbatov D. (2008). Praktikum po psihologicheskomu issledovaniyu: uchebnoe posobie. Samara : BAHRAH. Moskva 270 s. [in Russian].
3. Komogorov P.F. (2000). Formirovanie tolerantnosti v mezhlchnostnyih otnosheniyah studentov VUZa : avtoref. diss. kand. ped. nauk : 13.00.02. Kurgan, 22s. [in Russian].
4. Kostruban R. V. (2016). Formuvannya tolerantnosti u majbutnih uchiteliv u procesi humanitarnoyi pidgotovki u pedagogichnih koledzhah : avtoref. dis. kand. ped. nauk : 13.00.04. Hmelnickij, 20 s. [in Ukrainian].
5. Kotelyanec. Yu. S. (2015). Formuvannya tolerantnosti majbutnih uchiteliv pochatkovih klasiv u procesi profesijnoyi diyalnosti : avtoref. dis. kand. ped. nauk : 13.00.04. Kirovograd, 20 s. [in Ukrainian].
6. Orlova I. V (2006). Trening professionalnogo samorazvitiya: teoriya, diagnostika i praktika pedagogicheskoy refleksii. SPb. : Rech, 128 s. [in Russian].

7. Pernarivska T. P. (2015). Formuvannya u studentiv gotovnosti do garmonizaciyi mizhosobistisnih vidnosin u pozaauditornij diyalnosti : dis. ... kand. ped. nauk. 13.00.07. Kiyiv, 236 s. [in Ukrainian].
8. Todorceva Yu. V. (2004). Formuvannya tolerantnosti majbutnih uchiteliv u procesi profesijnoyi pidgotovki : avtoref. dis. kand. ped. nauk : 13.00.04. Odesa,, 22 s. [in Ukrainian].
9. Fetiskin N. P., Kozlov V. V., Manuylov G. M. (2002). Sotsialno-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyih grupp. Moskva : Izd-vo Instituta psihoterapii, 490 s. [in Russian].
10. Shelest N. A. (21019). Formuvannya cinnisnogo stavlennya do stvorennya sim'yi u studentiv agrarnih koledzhiv u pozaauditornij diyalnosti : dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.07./ Kiyiv, 291 s. [in Ukrainian].

Ivanna Tarhonii. Methodical training of teachers of student groups for education of tolerance in students of pedagogical colleges.

*The article describes the content of methodological training of student group mentors for the education of tolerance in students of pedagogical colleges. **The purpose of the article** is to disclose the content of methodological training of student group mentors for the cultivation of tolerance among students of pedagogical colleges in extra-curricular activities. **Methods:** analysis and generalization of psycho-pedagogical literature, questioning, ranking, testing in order to clarify the status of the problem under study and clarify the conceptual apparatus. **Results.** Conducting a seminar for the mentors of student groups "We educate tolerance in the future teacher" helped to increase the value-motivational attitude to the problem of education of tolerance in students of pedagogical colleges; development of empathy; raising the level of knowledge about the essence of the phenomenon "tolerance" and ways of detecting tolerance; possession of forms and methods of education of tolerance in students of pedagogical colleges; developing communicative dialogic skills.*

The objectives of the seminar "We educate tolerance in future teachers" are characterized, namely: to deepen the knowledge of the mentors of student groups about the essence of the concept of "tolerance"; actualize the problem of fostering tolerance among students of pedagogical colleges in extra-curricular activities; to increase the knowledge of teachers of student groups about pedagogical tolerance; consider the features of fostering tolerance in the above contingent of higher education applicants; to acquaint mentors of student groups with the diagnosis of levels of tolerance in students of pedagogical colleges; to deepen the knowledge of mentors of student groups about forms and methods of education of tolerance; facilitate the formation of subject-subject relations between teachers and students.

Keywords: tolerance, education of tolerance, mentor of student group, readiness for education of tolerance, students of pedagogical colleges, extracurricular activities.

Таргоний Иванна Васильевна. Методическая подготовка наставников студенческих групп к воспитанию толерантности у студентов педагогических колледжей.

*В статье раскрыто содержание методической подготовки наставников студенческих групп к воспитанию толерантности у студентов педагогических колледжей. **Цель** статьи заключается в раскрытии содержания методической подготовки наставников студенческих групп к воспитанию толерантности у студентов педагогических колледжей во внеаудиторной деятельности. **Методы:** анализ и обобщение психолого-педагогической литературы, анкетирование, ранжирование, тестирование с целью выяснения состояния исследуемой проблемы и уточнения понятийного аппарата. **Результаты.** Проведение семинара для наставников студенческих групп «Воспитываем толерантность у будущего педагога» способствовало повышению уровня ценностно-мотивационного отношения к проблеме воспитания толерантности у студентов педагогических колледжей; развитию эмпатии; повышению уровня знаний о сущности феномена «толерантность»; владению формами и методами воспитания толерантности у студентов педагогических колледжей; формированию умений выявлять коммуникативную диалогичность.*

Ключевые слова: толерантность, воспитание толерантности, наставник студенческой группы, готовность к воспитанию толерантности, студенты педагогических колледжей, внеурочная деятельность.

Стаття надійшла до редколегії 02.12.2019 р.